

Колб О.Г.

Державний податковий університет

Дучимінська Л.М.

Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області

Пирожик О.В.

Комунальне підприємство «Волинський обласний фізіопульмонологічний медичний центр»
Волинської обласної ради

НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ – ОДНА З ПОТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У даній науковій статті здійснено короткий аналіз правового забезпечення функціонування української мови як державної, а також визначені основні проблеми, які мають місце у реальному житті з цього приводу.

Зокрема, у ході даного дослідження встановлено, що, не дивлячись на конституційні засади, які стосуються питань української мови (ст. ст. 1, 3, 10, 11 Основного Закону України), досі в нашій державі не створено ефективних правових гарантій, спрямованих на забезпечення її функціонування як державної.

Крім цього, визначені основні детермінанти, які сприяють тим негативним явищам і процесам, що не дозволяють належним чином реалізовувати в Україні правові аспекти державної діяльності з означених питань, до яких віднесені такі із них, як: незадовільний контроль відповідних суб'єктів за дотриманням чинного законодавства України з мовних напрямів; поширене останнім часом використання у нормативно-правових актах термінів іншомовного походження; вживання у нормах права слів і словосполучень з лексики кримінальної субкультури; т. ін.

Звернута увага також і на той факт, що такий «псевдо-державницький» підхід підвищує рівень потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку України, а також знижує ефективність захисту української мови, у тому числі й за кордоном.

Виходячи з цього, у даній науковій статті доведена необхідність якісної видозміни діяльності державних інституцій з питань забезпечення функціонування української мови як державної, у силу того, що основною ціллю військової агресії росії проти України є знищення української нації в цілому, як носія своєї мови.

Крім цього, констатовано, що проголошений у свій час Т. Г. Шевченком вираз про навчання «чужому», є актуальним і у сьогоденні та має стати предметом наукового забезпечення даного засадничого начала для нашої держави, якщо вона дійсно ставить перед собою мету зберегти свою національну безпеку та інтереси і виховувати на цій підставі справжніх патріотів, які в умовах війни не шукають жодних шляхів уникнення мобілізації.

Ключові слова: українська мова, правові гарантії, національна безпека, забезпечення, функціонування, детермінант,; незалежність держави, суспільно-небезпечні наслідки.

Постановка проблеми. Відкрита військова агресія росії проти України, що триває більше двох років, оголила низку проблем, які потребують невідкладного та системного вирішення, оскільки вони все більше розширюють перелік потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку нашої держави та її національні інтереси.

Як видається, особливе місце у зв'язку з цим займає діяльність відповідних державних органів, яка пов'язана із забезпеченням функціонування української мови як державної. Зокрема, як показує практика, неналежна організація роботи та контролю за цим питанням з боку держави, а також непевна позиція громадськості детермінують у сьогоденні такі суспільно небезпечні

наслідки, як: вчинення державної зради, випадки колабораціонізму, зниження рівня мобілізації та росту кількості ухилень від військової служби у Збройних Силах України (ЗСУ); т. ін.

Більш того, ігнорування конституційних та інших законодавчих аспектів, що стосуються забезпечення функціонування української мови як державної, знижує рівень авторитету України на міжнародній арені та захисту державної незалежності в умовах, коли основною ціллю відкритого військового нападу росії на Україну є знищення Української нації, як носія мови, культури та історичних здобутків з її ворогами.

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що потребує активізації наукових пошуків щодо її невідкладного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури свідчить про те, що питаннями національної безпеки України у контексті забезпечення функціонування української мови як державної займаються такі учені, як: Б. Ажнюк, В. Богданов, С. Головатий, В. Горбулін, П. Гриценко, А. Даниленко, А. Загородній, С. Комісаренко, В. Кошечко, Р. Кушнір, В. Локтев, М. Надутенко, С. Пирожков, О. Рафальський, Г. Скрипник, Я. Яцків та ін.

Проте, в умовах воєнного стану, враховуючи існуючі суспільно небезпечні діяння росії, спрямовані на фізичне знищення Української нації, а також такі ж наслідки, що пов'язані з прорахунками з питань української мови, учені працюють ще недостатньо, що обумовлює необхідність активізації наукових пошуків з означеної тематики дослідження.

Постановка завдання. Виходячи з цього, метою даної наукової статті є доведення необхідності підвищення ефективності забезпечення функціонування української мови як державної та ліквідація у зв'язку з цим однієї з детермінант, яка сприяє розширенню потенційних і реальних загроз, що посягають на національну безпеку України.

Натомість, головним завданням цієї роботи є з'ясування змісту і сутності взаємозв'язку української мови з національними інтересами та визначення існуючих у зв'язку з цим проблем, що потребують невідкладного вирішення в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим для українців є крилатий вислів Т. Г. Шевченка про те, що слід учитись, читати, чужому навчатись, але й свого не цуратись [1].

З часу його проголошення (1845 р.) і до сьогодення, особливо в умовах воєнного стану в Україні,

цей заклик поета є актуальним та вкрай необхідним для забезпечення національних інтересів, збереження і розвитку нашої держави та виховання її майбутнього потенціалу, включаючи й дітей.

Та, попри те, що практично у всіх загальноосвітніх закладах України та інших державних установах у сфері науки і освіти обладнані у зв'язку з цим відповідні наглядні засоби із зазначеним виразом Т. Г. Шевченка, на практиці існує низка проблем щодо впровадження його у діяльність суб'єктів освітнього процесу та інших учасників державотворення в нашій країні. При цьому, якщо узагальнити у цілому існуючі з цього приводу детермінанти, які негативно впливають на вказаний вид діяльності та знижують рівень ефективності формування у громадян патріотизму, особливо в умовах воєнного стану в Україні, то слід звернути увагу на наступні з них, а саме:

1. Відсутність належного контролю з боку державних органів за дотриманням визначених на нормативно-правовому рівні заходів щодо забезпечення функціонування на території нашої країни української мови [2].

Зокрема, досі на вулицях великих міст замість вивісок назв об'єктів загального користування для населення (торгівельних, розважальних, спортивних та ін. закладах) на українській мові рясніють назви іноземною мовою або без перекладу на державну, або з таким її перекладом, який у рази менший за оригінал.

Прикладом такої «байдужості» відповідних контролюючих державних органів можна назвати центральні вулиці міста Луцьк (зокрема – проспекти Волі та Перемоги, вул. Лесі Українки, ін.), перебування на яких створює враження, що знаходишся за кордоном. Натомість, у найближчого сусіда України – Республіці Польща – з подібним явищем ви не зустрінетесь ніде.

У зв'язку з цим, виникає цілком логічне запитання: «А, за що отримує заробітну плату Уповноважений із захисту державної мови (ст. 49 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної») та його представники на місцях?» При цьому і перші, і другі мають статус державних службовців та фінансуються в повному обсязі з Державного бюджету України, кошти з якого можна було б спрямувати на додаткові витрати ЗСУ.

2. Ігнорування власниками об'єктів радіомовлення вимог зазначеного вище Закону, а також інших нормативно-правових актів з цих питань.

Так, у Законі України «Про медіа» зазначено, що радіомовники зобов'язані при здійсненні ефір-

ного радіомовлення забезпечувати частку пісень державною мовою в обсязі не менше 40% загального обсягу пісень, поширених упродовж доби (п. 5 ч. 3 ст. 40).

Проте, якщо проаналізувати щоденні пісенні програми таких національних суб'єктів радіомовлення, як: «Львівська хвиля», «Галичина», «Аверс» т.ін., тобто представників самих західних адміністративно-територіальних одиниць України, то тут мова не може йти про дотримання ними вимог зазначеного вище Закону.

І знову ж таки, виникає логічне запитання: а чим в умовах війни займається Національна комісія зі стандартів державної мови (ст. 43 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»), а також інші контролюючі державні органи з означених питань (наприклад, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, який видає ліцензії для суб'єктів радіомовлення) [3]?

Якщо у цьому сенсі йти за закликом Т. Г. Шевченка, то показовою у даному змісті є практика діяльності суб'єктів телебачення та радіомовлення Чорногорії, де державна мова у зазначених джерелах лунає цілодобово, а для оприлюднення інших зарубіжних контентів слід отримати спеціальну платну ліцензію (дозвіл), у тому числі громадянам інших країн, що перебувають на території цієї держави для перегляду (прослуховування) відповідних іншомовних програм [4].

Як видається, в умовах війни та з огляду необхідності патріотичного виховання громадян, зазначений зарубіжний досвід має стати корисним і необхідним для нашої держави.

3. Інертність, пасивність і неструктурованість суспільних інститутів України, які б мали здійснювати громадський контроль за діяльністю відповідних державних органів у сфері забезпечення функціонування української мови як державної.

Показовою у цьому контексті можна назвати позицію громадськості та в цілому відповідних націоналістично налаштованих об'єднань і партій щодо оцінки дій Ірини Фаріон, яка вчинила спробу на індивідуальному рівні зробити те, що мають здійснювати відповідні державні «мужі» [5] та стала, в кінцевому підсумку, «жертвою» байдужості деяких представників української нації до вкрай важливих моментів її життєдіяльності, включаючи й до ліквідації реальних джерел посягань на національні інтереси, у формі свавільного порушення державою своїх повноважень, які чітко визначені в ст. 10 Конституції України та у зазначених вище інших законодавчих актах.

4. Грубе порушення суб'єктами нормотворчості (ст. 93 Конституції України) принципів діяльності з означених питань [7, с. 212–214].

Зокрема, один із них передбачає дотримання при розробці законопроектів вимог і положень державної (української) мови. Проте, у сьогоденні поширеними стали випадки застосування у законодавчих актах України не тільки іноземних слів, але й слів, які використовуються у кримінальній субкультурі [8]. Приклади такого правового «безкультур'я» [7, с. 154–157] можна знайти у чинному Кримінальному кодексі (КК) України, а саме – у:

а) ст. 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації», у якій замість українського слова «особа, яка має доступ до конфіденційної інформації» використано іноземне «інсайдер» [9];

б) ст. 232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента», у якій використано іноземне слово «емітент» (український аналог – «той, хто випускає» [10];

в) ч. 2 ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», у якій замість українського слова «контроль» вжито іноземне «моніторинг» [11, с. 383]; ін.

Та, пори це, найбільш вражаючим і цинічним законодавчим підходом щодо своєрідного «забезпечення» функціонування української мови як державної, можна назвати використання у чинному КК словосполучень, запозичених з кримінального лексикону. Так, у ч. 5 ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній» вжито словосполучення «вора в законі», яке є не тільки невдалим перекладом з російської мови, але й має визначений у чинному законодавстві України аналог (наприклад, у Законах України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність», ін.), що буквально означає «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», офіційне тлумачення якого дано у п. 2 примітки до ст. 255 даного Кодексу [7, с. 289].

Ще більш безглуздо, як у назві статті 255-2 КК, так і в її ч. 1 вжито слово з кримінальної субкультури «сходка», яке при цьому одночасно застосоване у даній нормі права поряд з його українським (державним) аналогом – «зібрання» [11, с. 244].

І, що цікаво, досі жодний державний орган, який має забезпечувати функціонування україн-

ської мови як державної [2], як, власне, й Регламентний Комітет Верховної Ради України [12] та Президент України (ст. 106 Конституції України), не зреагували на таке свавілля і безвідповідальність суб'єктів законодавчої ініціативи з означених питань.

На перший погляд видається, що це є нікчемним юридичним фактом [7, с. 240–241], але, на жаль, це не так.

Зазначений висновок по суті даної проблеми витікає зі змісту тих суспільно небезпечних наслідків, які несуть у собі діяння, пов'язані з ігноруванням суб'єктами законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) та відповідними органами державної виконавчої влади, які здійснюють контроль за дотриманням чинного законодавства з питань забезпечення функціонування української мови як державної [2].

Зокрема, до таких суспільно небезпечних наслідків в умовах воєнного стану в Україні можна віднести наступні із них:

1). Ігнорування української мови в нашій державі знижує рівень патріотизму у її громадян, що, в кінцевому підсумку, зменшує кількість осіб та одночасно збільшує число форм ухилення від мобілізації, порушуючи таким чином одну із функцій всього Українського народу, яка визначена в ст. 17 Конституції України.

2). Бездіяльність держави щодо захисту та в цілому щодо забезпечення української мови знижує рівень довіри населення до державних інституцій, а також створює відповідні умови для колабораційної діяльності.

3). Засилля іноземними словами, піснями тощо нашого інформаційного простору підриває засадничі засади функціонування України як суверенної та незалежної держави, які закріплені в ст. 1 Конституції України та ст. 10 даного Основного закону.

4). Формалізм і популізм, а також безсистемність заходів, спрямованих на забезпечення функціонування української мови як державної, не сприяє консолідації нації та розвитку нашої мови,

як це передбачено ст. 11 Конституції України, детермінуючи, крім цього, створення нових потенційних і реальних загроз для національної безпеки.

Більш того, така халатність створює відповідні перешкоди й для задоволення мовних потреб українців, які проживають за межами держави, та підвищує у зв'язку з цим рівень ухилень вказаної категорії громадян від військової служби у ЗСУ.

5). Бездумне та бездушне відношення представників органів державної влади в Україні до забезпечення функціонування української мови як державної знижує авторитет нашої країни на міжнародній арені, розширюючи таким чином коло держав, які виправдовують військову агресію росії щодо української нації (КНДР, Іран, Сербія, ін.).

Таким чином, проблеми, що пов'язані зі створенням реальних та ефективних умов для функціонування української мови в нашій державі, носять не тільки і не стільки локальний характер, скільки є стратегічно важливими для її існування взагалі, позаяк виступають у зв'язку з цим потенційними джерелами посягань на національні інтереси України [13].

6). Використання у нормотворчій та законодавчій діяльності України в якості офіційних термінів слів і словосполучень, які відносяться до змісту кримінальної субкультури, свідчить не тільки про незадовільний рівень правової свідомості суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), але й про вкрай низьку правову культуру нашої держави та суспільства в цілому.

Висновки. Отже, виходячи з проведеного аналізу, можна констатувати, що проголошений у свій час Т. Г. Шевченком вираз про навчання «чужому» є актуальним і у сьогоденні та має стати предметом наукового забезпечення даного засадничого начала для нашої держави, якщо вона дійсно ставить перед собою мету зберегти свою національну безпеку та інтереси і виховувати на цій підставі справжніх патріотів, які в умовах війни не шукають жодних шляхів уникнення мобілізації [6].

Список літератури:

1. Шевченко Т. Г. І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні мое дружнєє посланіє. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev140.htm>.
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.
3. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України: постанов Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF#Text>.
4. Мови Чорногорії. URL: <https://uk.wikipedia.org>.

5. «МОН підтримує вимоги студентів»: у міністерстві відреагували на скандал з Іриною Фаріон. URL: <https://suspilne.media/613205-mon-pidtrimue-vimogi-studentiv-u-ministerstvi-vidreaguvali-na-skandal-z-irinou-farion/>

6. Скільки ухилинтів втекли з України і які найпоширеніші схеми уникнення війни – розслідування BBC. URL: <https://tsn.ua/ato/skilki-uhilyantiv-vtekli-z-ukrayini-i-yaki-nauposhirenishi-shemi-uniknennya-viyni-rozsliduvannya-bbc-2452642.html>.

7. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

8. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2018. 140с.

9. Інсайдер – Вікіпедія. URL:<https://uk.m.wikipedia.org/wiki/>

10. Емітент – Вікіпедія. URL:<https://uk.m.wikipedia.org/>

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 864.

12. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15; № 16–17. Ст. 133.

13. Українська мова в сучасних умовах державотворення в Україні. URL:<https://www.nas.gov.ua/viem>.

Kolb O.H., Duchyminska L.M., Pyrozhyk O.V. THE LOW LEVEL OF ENSURING THE FUNCTIONING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A STATE LANGUAGE IS ONE OF THE POTENTIAL THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

In this scientific article, a brief analysis of the legal support for the functioning of the Ukrainian language as a state language is carried out, and the main problems that occur in real life in this regard are also identified.

In particular, in the course of this study, it was established that, despite the constitutional principles relating to issues of the Ukrainian language (Articles 1, 3, 10, 11 of the Basic Law of Ukraine), effective legal guarantees aimed at ensuring its functioning as a state.

In addition, the main determinants that contribute to those negative phenomena and processes that do not allow the proper implementation of the legal aspects of state activity in Ukraine on the specified issues are identified, which include such things as: unsatisfactory control of the relevant subjects in compliance with the current legislation of Ukraine from language directions; the recent widespread use of terms of foreign origin in legal acts; the use of words and phrases from the vocabulary of the criminal subculture in legal norms; etc.

Attention is also drawn to the fact that such a "false-state" approach increases the level of potential and real threats that encroach on the national security of Ukraine, as well as reduces the effectiveness of the protection of the Ukrainian language, including abroad.

Based on this, this scientific article proves the need for a qualitative change in the activities of state institutions in matters of ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language due to the fact that the main goal of Russia's military aggression against Ukraine is the destruction of the Ukrainian nation as a whole.

Key words: *Ukrainian language; legal guarantees; National security; ensuring functioning; determinants; independence of the state; socially dangerous consequences.*